

Tamjan

fra Oliver Marčinković

Tamjan (na grčkom *thymiana*, a na latinskom *olibanum*) jest aromatska kristalna smola koja se dobiva od drveta *bosvelija*.¹ Tamjan ima različite uloge u ljudskoj povijesti koje se dovode u vezu s njegovim aromatskim i terapijskim svojstvima, ali se najčešće koristi i spominje u obrednom kontekstu. Percipiramo ga na neki način najviše s njegovim miomirisom.

Stari Egipćani su ga prvi koristili u sakralnoj dimenziji te su ga smatrali „znojem bogova koji kaplje po zemlji.“² Grci i Rimljani koriste kâd kako bi „ugodili“ bogovima, kako bi posvetili mjesta ili predmete te su se njime utvrđivala i potvrđivala prijateljstva, obećanja ili savezi. U židovstvu tamjan ima svoj kulturni, moralni i duhovni značaj. Vjernik svoju molitvu poistovjećuje s uzdizanjem dima tamjana kod prinosa žrtve u hramu kako nam svjedoči i Psalmist kad piše: „Nek mi se uzdigne molitva kao kâd pred lice tvoje...“³ Ovo podcrtava obrednu dimenziju tamjana, a tamjan će biti simbol dodira sa svetošću Jahvinom i prihvaćene molitve.

Kršćani tamjan na početku ne samo da ne koriste, jer ih smatraju poganskim simbolima i običajima, nego Crkveni oci, poput Ćirila Aleksandrijskog ili Ivana Krizostoma, oštro osuđuju uporabu.

Najranija svjedočanstva uporabe tamjana u liturgiji dolaze od Efrema Sirkog i hodočasnice Egerije. U rimsku liturgiju je ušao polagano i bojažljivo i to preko obreda čišćenja, tj. preko liturgije posvete crkve i oltara.⁴ U 7. st. se tamjan koristio samo u pontifikalnim misama, a s vremenom je tamjan postao redoviti element u svim misama, a od 9. st. je prisutan u misama koje slave prezbiteri.⁵ O široj uporabi na Zapadu možemo govoriti tek od 9. i 10. stoljeća i to utjecajem franačke tradicije na rimsku liturgiju.⁶ U izvanliturgijskoj uporabi tamjan se koristio kod vjernika laika u obredima protiv demonâ, bolesti, vremenskih nepogoda i slično.

Tamjan je pogotovo na Istoku imao svoje blagdansko značenje gdje se, npr. u Japanu pali u ceremoniji čaja, a u Kini prilikom umjetničkih ili kulturnih događanja u svrhu čišćenja i ozdravljenja, u izgonu bolesti i zlate u štovanju bogova i slavlja njihovih rođendana. Koreanski budizam tamjan koristi za obrede inicijacije. Indijski hinduisti i budisti ga koriste također za štovanje statua svojih bogova i shvaćen je kao molitva. Na Zapadu je sekularizacijom nastao pokušaj izbacivanja simbola iz svijesti i kulture, ali je tamjan ipak opet oživio i to kroz razne oblike meditacije, kozmetike, aromaterapije i parfeme.

Tamjan: miris blagdanskoga i slike svetoga

Čovjek uvijek povezuje mirise i slike te ga jedno na drugo podsjeća, a tako ono do-

¹ Ivan Žižić, Tamjan – Ugodni miomiris blagdanskoga svetkovanja, *Živo vrelo*, 28. (2011.), 2, 2.

² *Isto*

³ *Isto*, *Isto*

⁴ *Isto*, *Isto*, 3.

⁵ Ante Crnčević, Mirisni govor tamjana i kâda u liturgiji – Naznake za liturgijsku estetiku, *Živo vrelo*, 28. (2011.), 2, 13.

⁶ *Isto*, 12.

biva svoju blagdansku dimenziju. Tamjan pomaže da se ti posebni dani razlikuju od drugih i daje nam osjetiti ono što drugi dani nemaju. Simbolizam tamjana se u prvom redu smješta u dimenziju gledanja, jer: „... uzdizanje tamjana sabire molitve Crkve u svetkovanje Otajstva.“⁷ Ali dok gledamo uzdizanje tamjana, ono ulazi u našu nutrinu kroz osjet njuha te se tako povezuju unutarne i izvanjske. Tamjan stvara jedan liturgijski simbol cjeline, a kao takav i simbol svetosti, pobožnosti, klanjanja i molitve. Veže ga se uz obred čišćenja u kojem je potrebna i vatra, tj. plamen. Smisao tamjana jest da nestane u vatri, tj. da se preobrazi u kâd, vatra uništava na preobrazbu, a kâd uklanja loše mirise kako bi sve prožela miomirisom svetoga.⁸ Miris tako postaje više od pogleda.

Tamjan i kâd u liturgiji

Tamjan ima svoja obilježja čišćenja i prinosa, ali u blagoslovnim molitvama, koje su

⁷ Isto, 5.

⁸ Usp., isto

ukinute Drugim vatikanskim saborom, uočljive su također i uzlazne i silazne dimenzije gdje se moli da kâd uzide Bogu i da na zajednicu siđe njegovo milosrđe.

„Kâd i njegov miomiris u kršćanskoj su obrednoj uporabi kristološki znak, spomen uskršnuća, gesta koja posvješćuje Kristovu pobjedu nad smrću, pozivajući kršćane da svojom vjernošću evanđelju nose „miris novog života“, života u Kristu.“⁹ Treba također istaknuti kako je kađenje usko povezano s prinosom darova, tj. s polaganjem hostije i kaleža na oltar. Kao što su oni položeni u obliku križa, tako se kadionicom triput „ispisivao“ znak križa i triput „opisivao“ krug, čime je tamjan postao prirodnim prinosom. Ovo je povezano i s predajom po kojoj su se na oltar osim kruha, vina i prvina mogle samo još staviti ulje za svjetiljku i tamjan. Oboje je gorjelo na svjetiljkama ili kadionicama iznad oltara, ali se tamjan kasnije shvaćao kao dodatak prinosu žrtve, a ne kao sam prinos.

U istočnim Crkvama kađenje ima veliku ulogu. U Sirijskoj je Crkvi bitan sadržaj svakoga bogoslužja, u molitvama i himnima se vidi tumačenje kâda kao molitva, dar i pomirnica, a i Kristova žrtva na križu je predstavljena kao kâd. S miomirisom kâda se povezuju „božanstvo, oprostjenje, opravdanje, besmrtnost, objava.“¹⁰ Uz pročišćenje naglašava se i upućenost na Boga te se govori i o ugušenju smrti Kristovim kâdom, Bogojavljenje koje ispunja svijet miomirisom i Uskršnuće koje je miomiris besmrtnosti.¹¹

Tri dimenzije: oganj, dim i miris

Oganj je jako važan za život, ali i poguban te su ljudi već od početka pokazivali ogromno strahopoštovanje prema njemu. On također

⁹ Ante Crnčević, Mirisni govor tamjana i kâda u liturgiji – Naznake za liturgijsku estetiku, *Živo vrelo*, 28. (2011.), 2, 12.

¹⁰ Ivan Šaško, Tamjan i kâd u liturgiji – od molitava do pastoralnih mogućnosti, *Živo vrelo*, 28. (2011.), 2, 9.

¹¹ Usp., isto

ima i pročišćujuću snagu upravo zbog svoje nemogućnosti miješanja s drugim elementima. I u samom Svetom pismu nalazimo oganj kao prateći fenomen božanskih objava. Dim s druge strane povezuje i razjedinjuje, znak je da nas je Bog primio u svoju slavu, ali da smo i dalje uvjetovani zemaljskim. Oblak označuje Božju prisutnost. Miris je usko vezano uz disanje koje je opet životno važno, također je znak prepoznavanja, simpatije, a ostaje duže u našem sjećanju nego li audiovizualni elementi. Važna su sva tri elementa i jedan nema prednost pred drugim.

Misni govor tamjana

Tamjan se po svojoj naravi smješta u dimenzije obreda i liturgije. Upravo u liturgiji nalazimo mnoga mjesta u kojima se koristi tamjan kako bi obogatio liturgiju: uz samo misno slavlje također se koristi u „liturgiji časova, klanjanju pred Presvetim, blagoslovima.“¹² Miris tamjana prostor slavija uzdiže na prostor drugačijeg iskustva, na prostor svetoga.¹³ Nije ograničen samo na svečana slavlja, već se može koristiti u svim prilikama, ali ga ne treba gledati kao teret, nego kao potreba kojoj treba pristupiti pun ljubavi i brižnosti, čin vjere bez kojega nema istinskog slavija. Potrebne su kateheze koje govore o biblijskim tekstovima, molitvama i gestama, jer više ne možemo pretpostaviti razumijevanje kađenja, no najvažnije je samo iskustvo. U svemu treba uložiti truda oko shvaćanja „Kristova djela i kršćanskoga djelovanja kao miomirisa.“¹⁴ Tamjan treba pozornost usmjeriti na Krista koji nas zahvaća mirisom svoje prisutnosti.¹⁵ Kađenje

¹² Isto, 11.

¹³ Ante Crnčević, Mirisni govor tamjana i kâda u liturgiji – Naznake za liturgijsku estetiku, *Živo vrelo*, 28. (2011.), 2, 13.

¹⁴ Ivan Šaško, Tamjan i kâd u liturgiji – od molitava do pastoralnih mogućnosti, *Živo vrelo*, 28. (2011.), 2, 11.

¹⁵ Usp., Ante Crnčević, Mirisni govor tamjana i kâda u liturgiji – Naznake za liturgijsku estetiku, *Živo vrelo*, 28. (2011.), 2, 14.

je ne smije biti pridržano samo posebnim svečanim slavljinama, jer se u tim slučajevima percipira samo kao poseban dodatak, a ne više kao sastavni dio svete liturgije.

U slavlju euharistije tamjan i kâd se rabe u ulaznoj procesiji, kod kađenja oltara, u procesiji prije navještaja evanđelja i kađenje samog evanđelistara, kod prinosa darova kada se dodatno kâde oltar, svećenik i narod te kod podizanja hostije i kaleža. U ulaznoj procesiji tamjan i kâd prethode Kristu koji je vidljiv u znakovima križa i evanđelistara. Kâd združuje okupljene vjernike u zajedništvo s Kristom. Nakon poljupca oltaru isti se kâdi kao neverbalni izričaj vjere u prisutnost Krista koji se onda potkrepljuje pozdravnim riječima „Gospodin s vama!“ U službi Riječi prvo se evanđelistar u procesiji, koju predvodi kadionica, nosi s oltara na ambon gdje ga se također kâdi kao znak upućenosti prema Riječi, prema Uskršlom Gospodinu, a također poziva zajednicu da otvori srce Gospodinu i njegovoj riječi. U euharistijskoj službi svećenik, nakon molitve hvale nad darovima, kâdi darove, oltar i križ kako bi označio da prinos i molitva Crkve uzlaze poput kâda pred Božje lice te da darovi postanu istinski prinos Gospodinu. Svećenika se kâdi zbog svete službe, a narod zbog krsnoga dostojanstva¹⁶ te se tako želi pokazati „jednost“ okupljene zajednice koja postaje ugodni miris Gospodinu. Crkva koja slavi spomen otkupljenja biva uzdignuta zajedno s darovima.¹⁷ Kâdi se također kod podizanja euharistijskih prilika kao znak prepoznavanja Krista u njima te kađenje ne bi trebalo biti preobilno, a ovo kađenje je izraz pobožnosti poklonstva pred euharistijskim otajstvom. Kâd ovdje ne označuje uzdizanje molitve, nego označava mirisni i svečani pozdrav.

¹⁶ Usp., isto, 15.

¹⁷ Usp., isto, 16.